

Streszczenia

Barbara Przybyszewska-Jarmińska

***Applausus musicalis* (Braniewo 1615) Severina Möllera. O szczątkowo zachowanym jedynym znanym zbiorze małogłosowych koncertów kościelnych wydanym w Rzeczypospolitej**

W Bibliotece Uniwersyteckiej w Uppsali, wśród muzykaliów, jakie znalazły się Szwecji w wyniku wojny trzydziestoletniej, przechowywana jest pod sygnaturą S-Uu Utl. vok. mus. tr. 633 drukowana książka Bassus, na której stronie tytułowej czytamy: *Applausus Musicalis / ILLUSTRISSIMO PRINCIPI / Ac / REVERENDISSIMO DOMINO, / D. SIMONI / RVDNICKI D. G. / EPISCOPO VARMIENSI / In felix novi anni auspiciis humillime dedicatus / A / Severino Möllero 2. 3. & 4. Vocum. / BRUNSBURGAE apud Georgium Schönfels. / Ad Annum M. DC. XV.*

Pozycja ta, odnotowywana w katalogach druków muzycznych, nie znalazła dotąd zainteresowania muzykologów.

Autorka prezentuje to szczątkowo zachowane źródło, uważając je za pierwsze znane wydanie małogłosowych koncertów z terenów Rzeczypospolitej, w kontekście działalności reformatorskiej biskupa warmińskiego Szymona Rudnickiego. Zwraca uwagę na zapoznanego kompozytora Severina Möllera oraz na Georga Schönfelsa, właściciela oficyny wydawniczej w Braniewie, w której w drugiej i trzeciej dekadzie XVII wieku ukazywały się druki z nutami.

Jolanta Guzy-Pasiak

Nowo odkryte utwory Ludomira Michała Rogowskiego z Archiwum Muzycznego Katedry Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Dubrowniku

Artykuł dotyczy kompozycji wokalnych i wokально-instrumentalnych Ludomira Michała Rogowskiego, odnalezionych w Archiwum Muzycznym Katedry Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Dubrowniku. Manuskrypty polskiego kompozytora ujrzały światło dzienne dzięki akcji porządkowania i katalogowania zbiorów katedralnych prowadzonej przez muzykologów z Chorwackiej Akademii Nauk i Sztuk z Zagrzebia: dr Vjerę Katalinić i prof. Stanisłava Tuksara. W dotychczas opublikowanej literaturze poświęconej Rogowskiemu niektóre z opisywanych kompozycji uchodzą za zaginione – takie jak misterium wokально-instrumentalne *Čudo svetog Vlaha* (Cud św. Błażeja, odnaleziono fragment pierwszej części), inne były jedynie wzmiankowane – takie jak *Hymnus S[anctij] Blasii* (Hymn do św. Błażeja) na chór mieszany i trzy trąbki, a pozostałych w ogóle nie wymieniono w spisach jego twórczości: *Oslobodi me* (Uwolnij mnie, Panie) na chór mieszany i *Ak` čudesu* (Jeśli szukasz cudów) na chór mieszany i zespół smyczkowy. Wszystkie utwory powstały pomiędzy rokiem 1927 a 1931. Ponadto w bibliotece muzycznej katedry odnalazło się opracowanie na chór mieszany popularnych kolęd polskich *Kilka kolend [sic!] polskich* z 1944 roku, którego drugi autograf znajduje się w Państwowym Archiwum Dubrownickim w kolekcji Rogowskiego (oznaczony sygn. 3.VI.1).

Wśród odnalezionych utworów za najważniejsze należy uznać pięcioczęściowe misterium *Cud świętego Błażeja*, przeznaczone na orkiestrę, chór i solistów, z którego – niestety – zachował się tylko krótki fragment chóralny. Pozostałe utwory, o mniejszych rozmiarach i obsadzie, zostały napisane dla chórów kościelnych, z przeznaczeniem użytkowym.

Małgorzata Sieradz
Adolf Chybiński i „Klub fachowej prasy muzycznej”

W 1924 r. Mateusz Gliński, twórca i redaktor naczelny miesięcznika „Muzyka”, wskazał na konieczność stworzenia organu, który skupiałby sprawozdawców i krytyków artystycznych, w tym muzycznych. Do realizacji pomysłu doprowadził pięć lat później, powołując do życia „Klub fachowej prasy muzycznej”, który dążyć miał m.in. „do wytworzenia jak najpomyślniejszych warunków rozwoju prasy muzycznej i podniesienie poziomu krytyki”, oraz współpracy z analogicznymi zrzeszeniami za granicą. Do grona członków komisji organizacyjnej zaprosił profesora Adolfa Chybińskiego, założyciela i szefa Instytutu Muzykologii na Uniwersytecie Lwowskim, redaktora naczelnego działającego już w tym czasie „Kwartalnika Muzycznego”, Kazimierza Sikorskiego pełniącego funkcję sekretarza redakcji tego periodyku, prezesa Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Muzyki Bronisława Rutkowskiego i szefa poznańskiego czasopisma „Przegląd Muzyczny” Stanisława Wiechowicza. Perypetie, jakie towarzyszyły założeniu „Klubu”, i osobiste nieporozumienia między Glińskim i Chybińskim zniechęciły profesora do czynnego angażowania się w prace Stowarzyszenia Pisarzy i Krytyków Muzycznych – pod taką nazwą grupa ostatecznie się ukonstytuowała. Kontrowersje powstałe podczas organizowania Stowarzyszenia i krótka historia jego działalności są tematem niniejszego artykułu.

Elżbieta Witkowska-Zaremba
Teoria chorałowa w Europie Środkowej: *Traditio Iohannis Hollandrini*

Niniejszy komunikat zawiera sprawozdanie z realizacji projektu edytorsko-badawczego, w ramach którego zaplanowano ośmiotomową edycję późnośredniowiecznych łacińskich tekstów teoretyczno-muzycznych reprezentujących tradycję dydaktyczną, zapoczątkowaną przez teoretyka Johanna Hollandrina i kultywowaną w Europie Środkowej aż po pierwsze dekady szesnastego wieku. Projekt został zainicjowany w roku 2001 przez Michaela Bernharda z Musikhistorische Kommission Bawarskiej Akademii Nauk i autorkę niniejszego komunikatu. W latach 2010-2011 ukazały się trzy pierwsze tomy zaplanowanej edycji. Autorka przedstawia dotychczasowy stan badań na temat osoby Johanna Hollandrina, dane na temat lokalizacji i chronologii tekstów reprezentujących tradycję dydaktyczną Hollandrina, jej zakres problemowy oraz zaplecze teoretyczne i strukturę odpowiednio do rezultatów badawczych przedstawionych szczegółowo w pierwszym z opublikowanych tomów *Traditio Iohannis Hollandrini*.

The teaching tradition of Johannes Hollandrinus stanowi najszerzą rozpoznaną dotąd tradycję dydaktyczną w zakresie późnośredniowiecznej teorii muzyki. Rozwijała się ona piętnastym wieku w Europie Środkowej, lecz jej wpływ zauważalny jest również w traktatach teoretyczno-muzycznych pierwszych dekad szesnastego wieku (w Polsce np. w traktatach Sebastiana z Felsztyna). Pokrewieństwo z tradycją Hollandrina można dostrzec także w tekstach powstałych poza Europą Środkową: jeden z najważniejszych to napisany w 1409 traktat *Palma choralis* Johanna de Olomons (Ołomuniec), przekazany w kodeksie sporządzonym po 1440 w północnych Włoszech.

Barbara Przybyszewska-Jarmińska

Jakub Kremberg. Nieznane fakty z życia muzyka i jego rodziny z archiwaliów warszawskich

Jakub Kremberg, działający w ostatnich dekadach XVII i pierwszych XVIII wieku kompozytor i poeta, lutnista, śpiewak, kopista nut oraz menadżer muzyczny, znany jest muzykologom i muzykom przede wszystkim jako autor *Musicalische Gemüths=Ergötzung oder Arien* (Dresden 1689).

O jego życiu wiadomo, że urodził się w Warszawie ok. 1650 roku, w 1672 roku został studentem uniwersytetu w Lipsku, a następnie działał na dworach: księcia-administratora Magdeburga, rezydującego w Halle, króla Szwecji w Sztokholmie i elektora saskiego w Dreźnie. W pierwszej połowie lat 90. XVII wieku był w Hamburgu, następnie odwiedził Lejdę i pojechał do Włoch. Od 1697 roku przebywał w Wielkiej Brytanii. Najpierw krótko w Londynie, a następnie w Edynburgu i znowu w Londynie (jako muzyk królewski), gdzie zmarł w 1715 roku.

W artykule, dzięki wykorzystaniu źródeł archiwalnych zachowanych w Warszawie – w Archiwum Archidiecezjalnym oraz Archiwum Głównym Akt Dawnych – podana została data chrztu przyszłego muzyka (12 maja 1652), forma nazwiska, jaką posługiwała się jego rodzina i on sam co najmniej do roku 1672 (Kremberger) oraz informacje o jego rodzicach, a zwłaszcza od działalności w Warszawie jego ojca, Michaela Krembergera, cieśli królów Polski, Władysława IV i Jana II Kazimierza.

Dominika Grabiec

„Ave Maris Stella” Szymona Ferdynanda Lechleitnera ze zbioru muzykaliów po klasztorze pijarów w Podolińcu

Pomimo bogatej spuścizny, jaka zachowała się po Szymonie Ferdynandzie Lechleitnerze, pozostaje on nadal jedynie mało znanym kompozytorem z pierwszej połowy XVIII w., choć ilość (czterdzieści zachowanych kompozycji i dwadzieścia osiem, o których wiadomo już tylko z inwentarzy) i jakość zachowanego repertuaru dorównuje kompozytorom uznanym przez współczesnych badaczy za najwybitniejszych przedstawicieli tego okresu na ziemiach Rzeczypospolitej. Także obecność kompozycji autorstwa Lechleitnera w archiwalnych zbiorach muzykaliów i inwentarzach kilku różnych zakonów (m. in. jezuitów, pijarów, benedyktynek, cystersów) oraz świątyń diecezjalnych z dość odległych od siebie terenów dawnej Polski, świadczy niewątpliwie o ówczesnej popularności i uznaniu dla jego twórczości.

Wciąż jednak nie udało się dotrzeć do źródeł, które rzuciłyby więcej światła na samą postać kompozytora. Karta tytułowa rękopisu „Ave Maris Stella” ze zbiorów podolinieckich, odnaleziona przez Ladislava Kačica, jest właściwie jedynym dokumentem, który zawiera konkretną informację na temat funkcji kapelmistrza księcia Lubomirskiego, jaką pełnił Lechleitner.

Dotychczasowa bibliografia dotycząca w całości lub tylko w wąskim zakresie kompozytora, koncentruje się głównie na jego twórczości, która dopiero w ostatnich latach zaczyna powolutku wyłaniać się z cienia i trafiać na sceny koncertowe.

Artykuł jest podsumowaniem wszystkich prac i dokonań artystycznych związanych z twórczością Lechleitnera, zwłaszcza z ostatnich kilku lat, uzupełnieniem poprzedniej monograficznej pracy autorki poświęconej temu kompozytorowi. Zawiera także prezentację podolinieckiego rękopisu oraz zwięzłą analizę muzyczną maryjnego hymnu na podstawie wykonanej przez autorkę partytury utworu.

Barbara Przybyszewska-Jarmińska**Severin Möller's *Applausus musicalis* (Braniewo 1615) as the only known preserved collection of small-scale church concertos published in Poland, surviving in vestigial form**

The musical sources brought to Sweden in the wake of the Thirty Years' War and preserved in the Uppsala University Library include a printed Bassus partbook with the shelf number S-Uu Utl. vok. mus. tr. 633. The text on the title page reads as follows: *Applausus Musicalis / ILLVSTRISSIMO PRINCIPI, / Ac / REVERENDISSIMO DOMINO, / D. SIMONI / RVDNICKI D. G. / EPISCOPO VARMIENSI, / In felix novi anni auspiciū humillime dedicatus / A / Severino Möllero 2. 3. & 4. Vocum. / BRVNSBERGAE apud Georgium Schönfels. / Ad Annum M. DC. XV.*

Although this volume is listed in catalogues of musical prints, it has not attracted the interest of musicologists so far.

This source, preserved in vestigial form, is regarded by the author as the first known edition of small-scale concertos in territories of the Commonwealth of Poland and Lithuania. The source is presented in the context of the reformatory activities of Szymon Rudnicki, Bishop of Warmia (Ermland). Also, the author draws attention to the acknowledged composer Severin Möller and to Georg Schönfels, the owner of a printing workshop in Braniewo, which printed music in the second and third decades of the 17th century.

Translated by Paweł Gruchała

Grzegorz Zieziula**From *Ariadne* to *Halka*: the 'melodrama model' in Moniuszko's opera and its echoes in iconography**

The denouement of Moniuszko's opera *Halka* involves a well-known histrionic spectacle: *Halka*, abandoned by her lover, climbs a rock and throws herself into a river. The majority of Polish opera-goers will certainly always regard that sequence of events as an original invention of Moniuszko's librettist. However, the heroine's abandonment and her suicidal leap into the abyss is a characteristic recurrent theme in Romantic librettos. David Charlton identified a connection between repeated narrative phenomena of this type and a 'melodrama model'. The 'melodrama model', which originated in Georg Benda's duodrama *Ariadne auf Naxos* (Gotha 1775, Paris 1781), leads us – through Jean Paul Egide Martini's *Sapho* (1794) – directly to Daniel François Esprit Auber's *La Muette de Portici* (1828), an opera that Moniuszko considered a masterpiece. It is interesting to note that Charlton also draws our attention to the fact that the same narrative pattern was reflected in two late 18th-century paintings: Angelika Kauffmann's *Die von Theseus verlassene Ariadne* (before 1782) and Jean-Joseph Taillasson's *Sapho ne pouvant se faire aimer du jeune Phaon se précipite du rocher de Leucate dans la mer* (1791). In the closing part of the article, I show how *Halka*'s last desperate gestures were transferred from the stage and musical spaces to the opera iconography.

Grzegorz Zieziula

Jolanta Guzy-Pasiak

The newly discovered compositions by Ludomir Michał Rogowski preserved in the Musical Archive of the Cathedral of the Assumption of the Blessed Virgin Mary in Dubrovnik

The article refers to the vocal and vocal-instrumental compositions by Ludomir Michał Rogowski discovered in the Musical Archive of the Cathedral of the Assumption of the Blessed Virgin Mary in Dubrovnik. The Polish composer's manuscripts came to light during the process of organizing and cataloguing the cathedral collections, conducted by musicologists from the Croatian Academy of Sciences and Arts in Zagreb: Vjera Katalinić and Stanislav Tuksar. In the monographs on Rogowski's work published to date, some of the compositions described in the article are considered to have been lost (e.g. the vocal-instrumental mystery play *Čudo svetog Vlaha* [Saint Blaise's miracle], of which a fragment of the first part has been found); other works receive only a passing mention (e.g. *Hymnus S[ancti] Blasii* [Hymn to Saint Blaise] for a mixed chorus and three trumpets), while others cannot be found in the existing inventories of Rogowski's legacy: *Oslobodi me* [Release me, my Lord] for a mixed chorus and *Ak` čudesu* [If thou seekest miracles] for a mixed chorus and strings. All the compositions in question were written between 1927 and 1931. Moreover, research in the musical library of the cathedral revealed an adaptation of popular Polish carols for a mixed chorus, titled *Kilka kolend polskich* [Several Polish carols] from 1944; another autograph is included in the Rogowski collection preserved in the State Archives in Dubrovnik.

Among the recently discovered compositions, the most significant discovery is a five-part mystery play *Čudo svetog Vlaha* [Saint Blaise's miracle] for soloists, chorus and orchestra, of which unfortunately only a short choral passage has survived. The remaining compositions, smaller in terms of scope and the number of performers involved, were written with church choirs in mind and are functional in nature.

Translated by Paweł Gruchała

Małgorzata Sieradz

Adolf Chybiński and the Specialist Music Press Club

In 1924, Mateusz Gliński, the creator of the *Muzyka* monthly and its editor-in-chief, pointed out to the necessity of starting an organization that would gather commentators and art critics, including music critics. The idea was put into practice five years later with the founding of the Specialist Music Press Club. Its objectives included e.g. 'to create the most favourable conditions for the development of music journalism and to raise the level of music criticism', as well as to cooperate with similar organizations abroad. The personages invited to the organizing committee included Professor Adolf Chybiński, the founder and director of the Institute of Musicology of the University of Lviv and the editor-in-chief of *Kwartalnik Muzyczny* [Musical Quarterly], which was already published at the time; Kazimierz Sikorski, the secretary of the quarterly; Bronisław Rutkowski, the chairman of the Association of the Lovers of Early Music; and Stanisław Wiechowicz, the head figure of the periodical *Przegląd Muzyczny* [Music Review] from Poznań. The twist and turns in the story of starting the club and personal differences between Gliński and Chybiński discouraged the latter from active involvement in the activities of the Association of Musical Writers and Critics, which was the name with which the organization was eventually constituted. The controversies which arose when the Association was being initiated and a brief account of its activities are the subjects of the article.

Translated by Paweł Gruchała

Elżbieta Witkowska-Zaremba

The theory of Gregorian chant in Central Europe: *Traditio Iohannis Hollandrini*

The present account is a report on a scholarly and editorial project involving an eight-volume edition of late mediaeval Latin texts on the theory of music. The texts represent a tradition of teaching started by music theoretician Johannes Hollandrin and cultivated in Central Europe until the first decades of the 16th century. The project was initiated in 2001 by Michael Bernhard, a member of the Musikhistorische Kommission at the Bavarian Academy of Sciences, and the author of the article. In the years 2010 and 2011, the first three volumes of the series were published.

The author presents the current state of research into the life and work of Johannes Hollandrin, information about the places of preservation and chronology of texts that exemplify the teaching tradition started by Hollandrin, the range of issues covered by the theory, its background and structure in accordance with the results of research presented in detail in the first published volume of the *Traditio Iohannis Hollandrini* series.

To date, the teaching tradition of Johannes Hollandrinus is the most comprehensive teaching tradition in late mediaeval theory of music that has been investigated by researchers. The tradition was developed in Central Europe in the 15th century, but its influence can be discerned in treatises on theory of music written in the first decades of the 16th century (Polish examples include treatises by Sebastian of Felsztyn). A kinship to Hollandrin's tradition can be noticed in texts written outside Central Europe. One of the most important examples is a treatise titled *Palma choralis* by Johannes de Olomons (Olomouc), preserved in a codex drafted in northern Italy after 1440.

Translated by Paweł Gruchała

Barbara Przybyszewska-Jarmińska

Previously unknown facts concerning Jakub Kremberg's life and his family, discovered in archive records in Warsaw

Jakub Kremberg, composer, poet, lutenist, singer, score copyist and manager of musicians who lived and worked at the turn of the 17th and 18th centuries, is known to musicologists and performers primarily as the author of *Musicalische Gemüths=Ergötzung oder Arien* (Dresden 1689).

The known facts about Kremberg's life are as follows: he was born in Warsaw ca. 1650, enrolled at the Leipzig University in 1672 and later pursued his activities at various courts. He worked for the administrator of Magdeburg residing in Halle, king of Sweden in Stockholm and the elector of Saxony in Dresden. In the early 1690s he stayed in Hamburg, then paid a visit to Leiden and travelled to Italy. From 1697 he lived in Britain. After a short sojourn in London he moved to Edinburgh, from where he returned to London (as a royal musician) and died there in 1715.

Following her research in the archives preserved in Warsaw – the Archdiocesan Archive and the Central Archives of Historical Records – the author succeeded in discovering the would-be musician's date of baptism (12 May 1652), the original form of the family name (Kremberger) used by the composer and his relatives at least until 1672 and information about Kremberg's parents; in particular, information emerged about the Warsaw activities of his father, Michael Kremberger, who served as carpenter to kings Ladislaus IV and John II Casimir of Poland.

Translated by Paweł Gruchała

Dominika Grabiec

Szymon Ferdynand Lechleitner's *Ave Maris Stella* preserved in the collection of musical documents of the former Piarist monastery in Podolíneć

Despite Szymon Ferdynand Lechleitner's rich preserved legacy, he still remains a little-known 18th-century composer, despite the fact that the number of preserved works (44 surviving compositions and further 28 known solely from inventories) and their quality are at a par with the work of those regarded by modern scholars as the most eminent composers living and working in Poland in this period. Also, the inclusion of Lechleitner's compositions in the musical archives and inventories belonging to various orders (including Jesuits, Piarists, Benedictines and Cistercians) and to diocesan churches located in relatively distant regions of 18th-century Poland is irrefutable evidence of the composer's popularity and acclaim his output enjoyed at the time.

Nonetheless, no sources have been discovered so far to cast some light on the life and personality of Lechleitner himself. The title page of the manuscript of *Ave Maris Stella* preserved in the Podolíneć collection, discovered by Ladislav Kačic, is actually the only document providing specific information about the composer's service as chapel master to Duke Lubomirski.

The general or more specific monographs on Lechleitner published to date focus primarily on his legacy, which in recent years has started to reemerge from obscurity as his compositions are beginning to find their way to concert halls.

The article is a summary of – especially the most recent – research and artistic achievement related to Szymon Ferdynand Lechleitner and complements the author's previously published monograph. Besides, it features a presentation of the manuscript from the Podolíneć collection and a concise analysis of a hymn devoted to the Holy Virgin Mary, based on a score elaborated by the author.

Translated by Paweł Gruchała